

# Samenvatting

## natuur en hoogspanningsnet







# Inhoud

- |   |    |
|---|----|
| 1. Onze visie op natuur                                 | 4  |
| 2. TenneT-beleid voor natuur – uitgangspunten en aanpak | 9  |
| 3. Richtlijnen natuurinclusief werken                   | 12 |

# Voorwoord

'We zien bij TenneT dat infrastructuur en natuur heel goed samengaan', aldus Mel Kroon bij de lancering van de *Greendeal Infranatuur* in 2016, 'Onder een aantal van onze bovengrondse verbindingen leggen we samen met lokale overheden nu natuurgebieden aan en ook bij de aanleg van nieuwe verbindingen bekijken we hoe we infrastructuur en natuur kunnen combineren.'

TenneT-activiteiten hebben onvermijdelijk impact op de natuurlijke omgeving. Wij besteden er in ons werk dan ook veel aandacht aan, ook omdat wij ons terdege realiseren dat natuur en biodiversiteit wereldwijd onder druk staan. Binnen onze mogelijkheden willen wij daarom de natuur maximaal ontzien en beschermen voor de toekomst. Uiteraard voldoet TenneT aan de wettelijke normen en regels zodat schade aan natuur wordt voorkomen. Maar daar blijft het niet bij. Waar mogelijk zullen wij natuur stimuleren, daarvoor zijn er genoeg mogelijkheden in ons werk. Deze visie met de praktische *Richtlijnen Natuurinclusief Werken* laat zien dat het verstandig is om natuur vroegtijdig en integraal mee te nemen in het bedrijfsproces - dat helpt ons om efficiënter te werken.

Natuuraspecten wegen steeds zwaarder omdat de samenleving vragen stelt als: Hoe kan TenneT schade aan natuur verminderen of vermijden? Of: Hoe kan in

projecten en bedrijfsprocessen natuur zoveel mogelijk 'meeliften'? Mensen reageren steeds alerter op aantasting van landschap, flora en fauna. Dat merken we in onze projecten. Bovendien ontwikkelt de wet- en regelgeving zich in een richting van een 'natuurinclusieve' planning, zoals in de nieuwe *Wet natuurbescherming* en de komende *Omgevingswet*. Vooral deze laatste wet vraagt een nieuwe werkwijze. Procedures worden meer integraal, kwaliteiten tellen meer dan ruimtelijk vastgelegde bestemmingen. En stakeholders worden shareholders met gedeelde waarden. Het natuurthema krijgt daarom prioriteit in de projectcommunicatie.

## Natuur en Landschap

Deze visie op natuur sluit aan op de in 2016 opgestelde Landschapsvisie, met ontwerpprincipes voor een kwalitatieve ruimtelijke landschappelijke inpassing van het hoogspanningsnet. Het verweven van landschappelijke en ecologische aspecten heeft een belangrijke meerwaarde. Door ecologie gelijk op te laten lopen met een landschapsplan ontstaan kansen voor landschap én natuur. Dat biedt vaak opties om kosten voor de inpassing zelf te verlagen, maar ook voor goedkoper lange termijn beheer en onderhoud. Bovendien werkt het positief in het contact met de omgeving. Beide visies en richtlijnen zijn gebaseerd op onze jarenlange ervaring en kennis. Zij dienen ter motivatie en inspiratie, maar ondersteunen vooral het realiseren van onze bedrijfsdoelen. TenneT wil immers waarde creëren voor belanghebbenden en de maatschappij. Daarin past ook een actief natuurbeleid.



# 1. Onze visie

op natuur



Zeker van  
**Energie**



Wij werken aan de stroomvoorziening  
van de toekomst.

Facebook: [www.facebook.com/RandstadNoordring](https://www.facebook.com/RandstadNoordring) 

Voor meer informatie: (026) 373 32 39 of [www.randstad380kv.nl](http://www.randstad380kv.nl)



TenneT's prioriteit is het waarborgen van de leveringszekerheid van elektriciteit en werken aan de opbouw van een duurzame elektriciteitsmarkt in Noordwest-Europa. Het fysieke hoogspanningsnet van TenneT neemt in het landschap en op zee ruimte in en beïnvloedt onmiskenbaar de aanwezige flora, fauna en ecosystemen.

### Natuur beschermen, waar mogelijk stimuleren

In alle activiteiten houden we sterk rekening met het beschermen van de natuur. Dat is ook vastgelegd in de plannings- en werkprocessen, in codes en bedrijfsstandaarden. Een actief natuurbeleid is een uitwerking van onze missie en visie met de daarbij horende merkwwaarden *verantwoordelijk - betrokken - verbonden* en de kernwaarden: *kwaliteit - integriteit*.

Het begint met het voorkomen van schade aan natuur en - als aantasting onvermijdelijk is - het herstellen daarvan. Onze medewerkers zijn zeer ervaren op dit vlak. Natuur staat ook steeds vaker op de agenda in het overleg met de omgeving.

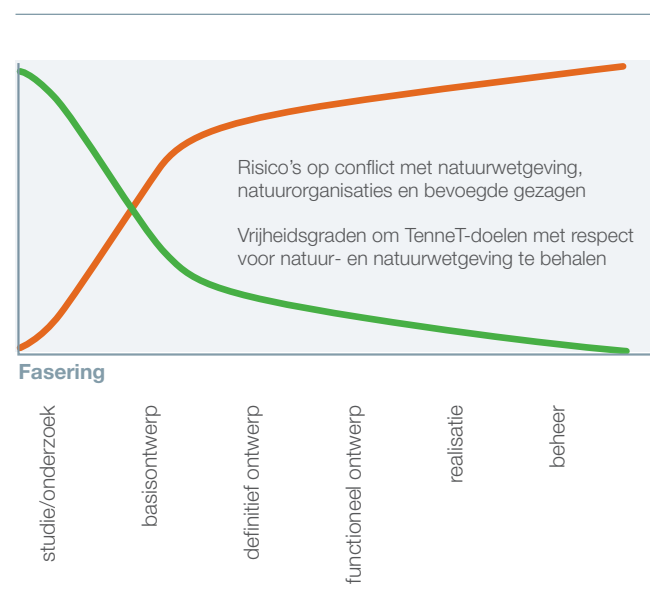
Bovendien wordt intensief samengewerkt met betrokken overheden, deskundigen en natuurorganisaties bij het opstellen van ruimtelijke plannen en besluiten - bijvoorbeeld bij inpassingsplannen en milieueffectrapportages. Wij willen op dit vlak continu leren om de eigen prestaties te kunnen verbeteren. In een actieve dialoog met natuurbeschermers proberen we kansen te benutten voor ecologische kwaliteitsverbetering. Verder werkt TenneT samen met externe partners in een aantal initiatieven die biodiversiteit rond infrastructuur bevorderen.

### De waarde van een actief natuurbeleid voor onze bedrijfsstrategie

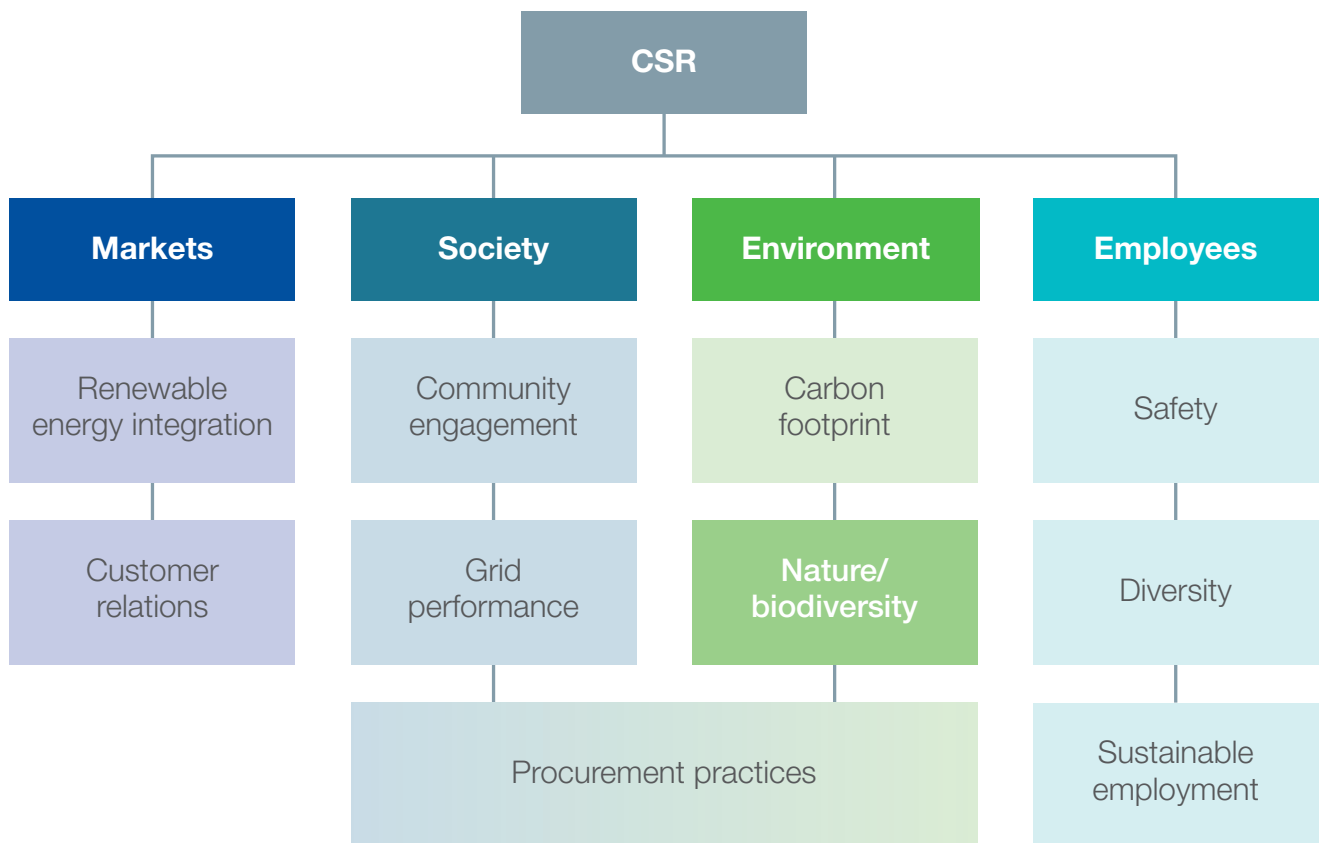
TenneT heeft deze intenties al vastgelegd in het MVO/CSR-beleid en visiedocumenten als Our commitment to nature, de Landschapvisie en de meer praktische

'groene' beleidskaders. Denk aan de Gedragscode Flora- en Faunawet, door de overheid geautoriseerde spelregels die wij toepassen en die een natuurvriendelijke werkwijze garandeert. Projecten kunnen zo soepeler verlopen, met een kortere doorlooptijd. Ook hanteren wij werkprotocollen en eisen waaraan onze leveranciers moeten voldoen.

Natuur staat dus hoog op onze beleidsagenda. Het is zaak om de natuuraspecten zo vroeg mogelijk in het bedrijfs- en planningsproces mee te nemen, omdat de handelingsruimte en mogelijkheden om natuurwaarde te creëren dan nog groot zijn. Hoe later in het traject, hoe beperkter de opties worden, zoals dit diagram toont.



Risico's en vrijheidsgraden voor natuurinclusief werken in projecten



*De plaats van natuur in het CSR-beleid van TenneT*

Er zijn genoeg kansen om natuur te bevorderen binnen de eigen verantwoordelijkheden en wettelijke kaders. Stimulering van natuur onder hoogspanningsverbindingen is goed mogelijk als betrokken grondeigenaren, autoriteiten of natuurorganisaties dat wensen. Wij werken daaraan graag mee als dat past binnen het veilige en doelmatige beheer van het net. Uiteraard is de ruimte die natuur rond onze bedrijfsmiddelen kan krijgen, sterk ingekaderd door de noodzakelijke strenge veiligheids-eisen ter voorkoming van ongelukken en storingen.

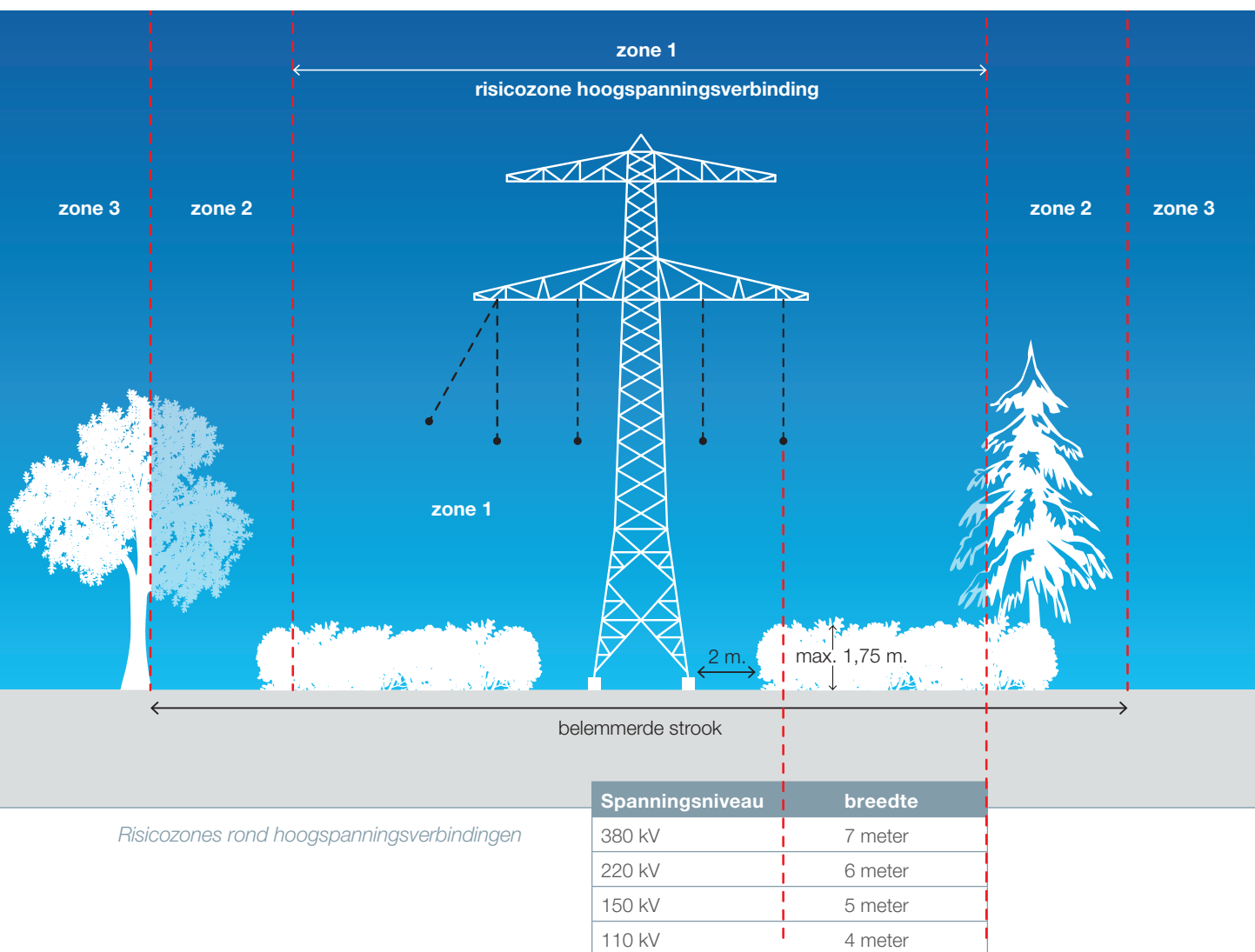
### Groene ruimte rond het hoogspanningsnet

Het beschikbare areaal aan grond rond de bedrijfsmiddelen is groot, maar grotendeels (voor 98,2%) niet in eigendom van TenneT. Het hoogspanningsnet, zowel bovengronds als ondergronds, is namelijk gerealiseerd op basis van Zakelijk Recht Overeenkomsten (ZRO's), in

totaal een areaal van ruim 200 km<sup>2</sup>. Alleen de grond voor installaties zoals stations en opstijgpunten is volledig TenneT-eigendom, in totaal ruim 4,5 km<sup>2</sup>.

In Nederland doorsnijden de hoogspanningsverbindingen maar relatief weinig bos- en natuurgebieden. De overlap tussen de ZRO-stroken en bos- en natuurgebieden is niet groter dan 11,6 km<sup>2</sup>, waarvan 6,2 km<sup>2</sup> met de status 'Natura 2000'. Dat is ongeveer 5,6 procent van het totale areaal belemmerde stroken in beheer van TenneT in Nederland. Bovendien hangen de geleiders minimaal 8 meter boven de grond, waardoor er niet altijd per definitie invloed is op de natuurwaarden.

De natuur stopt niet bij de randen van de ZRO-strook en ook niet aanpalend aan de strikte natuurgebieden. Denk aan uitgestrekte weidevogelgebieden, trekroutes van



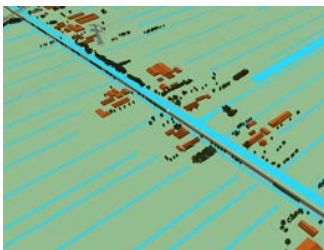
ganzen of leefgebieden van (beschermde) steenuilen en vleermuizen. De invloed op de landschappelijke waarden is zowel binnen als buiten de strikte natuurgebieden aanzienlijk. Dat resulteert in een maatschappelijke behoefte tot mitigatie of compensatie. In die gevallen is de aanplant van bomen en struiken of het creëren van nieuwe natuur een veel gekozen optie. Dat maakt de relevantie van deze natuurvisie groter dan je op grond van ZRO-stroken en de doorsnijding van natuurgebieden zou verwachten.

Een sprekend voorbeeld van actief natuurbeleid is om bosgebieden onder lijnen om te vormen naar – minder hoge - natuurtypen met een hoge ecologische en landschappelijke waarde, die een extensiever beheer tegen lagere kosten vragen.

## Meerwaarde door 'werk-met-werk-maken'

TenneT staat altijd open voor dialoog met de betrokken omgeving. Door aan te sluiten bij lokale 'agenda's' kan in onze projecten en in de daaropvolgende beheerfase extra natuurwaarde worden gecreëerd. Eigen en externe ruimtelijke plannen slim op elkaar afstemmen, zorgt soms voor efficiënte oplossingen die natuur bevorderen – het zogenoemde 'werk-met-werk-maken'. Samenwerking met stakeholders kan zo extra waarde creëren voor de maatschappij. Dat versterkt de goede reputatie van TenneT en tevens het draagvlak voor het hoogspanningsnet.

Zorgvuldig omgaan met natuur is essentieel voor het draagvlak in de samenleving voor onze projecten. Daardoor kunnen projecten soepeler verlopen. Een positieve waardering van de samenleving vertaalt zich ook door naar onze medewerkers en de aandeelhouder. Zo draagt een actief natuurbeleid bij aan onze efficiëntie en optimalisering van de bedrijfsvoering.



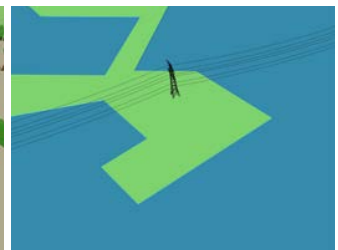
grasland 51%



land- en tuinbouw 33%



bos 5%



water 4%

*Procentuele verdeling van het grondgebruik op de belemmerde stroken (7% is overig)*



# 2. TenneT-beleid voor natuur

## Uitgangspunten en aanpak

Met een actief natuurbeleid wil TenneT de 'ecologische voetafdruk' minimaliseren. TenneT wil tot de best presterende West-Europese TSO's behoren op het terrein van maatschappelijk verantwoord ondernemen, oftewel de Corporate Social Responsibility. Er wordt continu gezocht naar innovaties en mogelijkheden om de CSR-prestaties te verbeteren. Onder de CSR-pijler Milieu heeft natuur en biodiversiteit een belangrijke plek.

Wij opereren in goede balans met de natuur, reduceren onze negatieve impact en waar mogelijk bevorderen we de natuur. Deze actieve aanpak motiveert onze medewerkers en versterkt onze bedrijfswaarden voor aandeelhouders en kapitaalverschaffers. Daarbij hanteren wij als uitgangspunten:

- **Algemene bescherming van planten, dieren en waardevolle natuurgebieden volgens wetgeving**

Dat geldt voor de natuur rond al onze de bedrijfsmiddelen - stations, onder- en bovengrondse verbindingen, op land en op zee. Zowel bij nieuwbouw als bij beheeractiviteiten en geheel conform de Europese en nationale natuurbeschermingswetgeving en de daarvan afgeleide eigen Gedragscode Flora- en faunawet.

- **Voorkomen en beperken van schade aan de natuur - herstel van schade**

Vanaf de eerste planvorming zoeken wij naar een goede ruimtelijke kwaliteit ook vanuit oogpunt van natuur. In de realisatiefase voorkomen we onnodige schade en het jarenlange beheer is natuurvriendelijk ingericht. Is schade onvermijdelijk, dan herstellen of mitigeren wij die zo goed mogelijk in nauw overleg met de stakeholders. Wij hanteren daarvoor de mitigatieladder.

- **Integrale aanpak van de natuurbeleid - gedragscodes**

Actief natuurbeleid is ingebed in de hele keten van het bedrijfsproces - van planning, ontwerp, besluitvorming, exploitatie tot beheer van de bedrijfsmiddelen. Wij werken met door de overheid geautoriseerde gedragscodes en stellen eisen aan onze leveranciers (PVE, TOR). Actuele wetgeving eist van ons een integrale natuurinclusieve aanpak (Wet natuurbescherming, komende Omgevingswet).

- **Actieve samenwerking met stakeholders - waar mogelijk maatschappelijke meerwaarde creëren**

Natuur krijgt alle aandacht in de projectcommunicatie en het omgevingsmanagement. In projecten voeren wij zo vroeg mogelijk een actieve dialoog met de omgeving. Wij trachten 'win-win' situaties te creëren door aan te sluiten bij lokale plannen, oftewel 'werk-met-werk maken'.

- **Samen leren met anderen om prestaties te verbeteren**

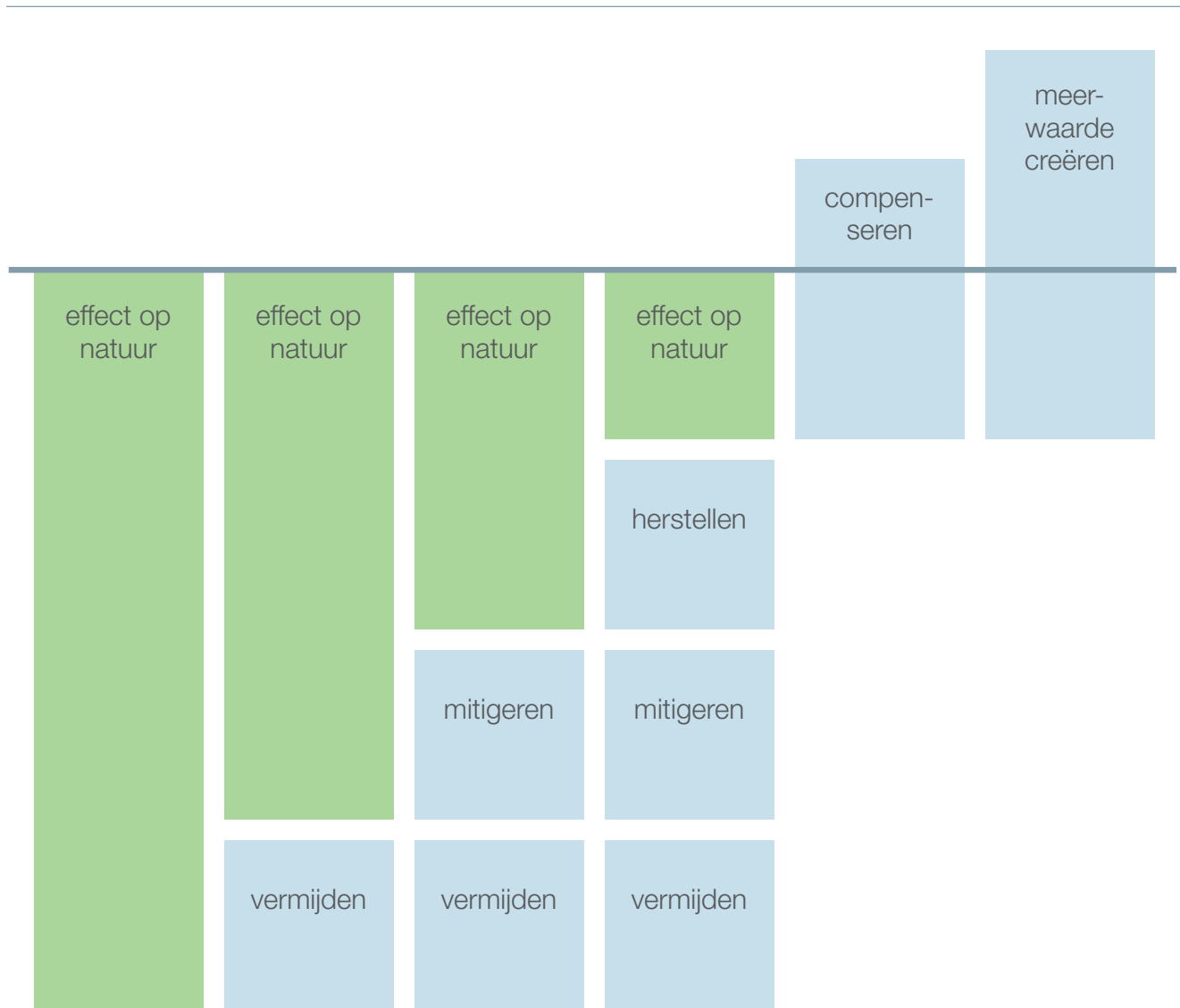
Streven naar slimmer en efficiënter natuurbeheer, juist door samenwerking met deskundigen en natuurorganisaties. Met andere infra-beheerders en collega TSOs wordt samengewerkt om de biodiversiteit te stimuleren.



## De mitigatieladder: voorkomen, verminderen, ombuigen van schade aan natuur

Een in de internationale projectpraktijk gangbaar instrument werkt stapsgewijs;

1. Schade vermijden ('avoidance')
2. Schade verminderen ('mitigation')
3. Schade herstellen ('restoration')
4. Schade compenseren (vervangen 'residual impact' en 'net positive impact')
5. Meerwaarde creëren (Additional Conservation Actions)



*De mitigatieladder, bedoeld om verschillende gradaties van natuurherstel aan te geven*



## Groene Kaart - praktijkvoorbeelden

Dagelijkse werken medewerkers aan talloze vergunningen en ontheffingsaanvragen volgens nationale en internationale wet- en regelgeving voor bescherming van natuur. In het verlengde van deze wettelijke verplichtingen liggen er mogelijkheden om eenvoudig en tegen maatschappelijk geringe kosten extra natuurwaarde te creëren, binnen of direct aansluitend op de ZRO-strook rond onze installaties. Daarom wordt in onze projecten altijd met lokale overheden en grondeigenaren bekeken hoe infrastructuur en bevordering van natuur kunnen worden gecombineerd.

Vaak is er maatschappelijk voordeel te halen zonder dat dit ten koste gaat van onze efficiëntie. Sterker, het stimuleren van natuur gaat soms heel goed samen met een extensief - en dus goedkoper - groenbeheer. Zo is in een aantal plaatsen op verzoek van grondeigenaren, de ruimte onder de hoogspanningsverbindingen omge-

vormd tot heidegebied - Boxmeer, Heel, Soesterduinen. Dat is positief voor de lokale flora en fauna en verlaagt onze beheerkosten, omdat het niet meer nodig is met zwaar materieel te snoeien om te voorkomen dat bomen de lijn raken. Daarnaast zijn er verschillende activiteiten om biodiversiteit te bevorderen, zoals een pilot met de Vlinderstichting. En bij de plannen voor de ontsluiting van de windparken op zee, werken wij in het voortraject samen met de Stichting Natuur en Milieu en de Stichting De Noordzee; hun kennis wordt ingebracht in de milieu-effectrapportages. In april 2016 werd de Greendeal Infranatuur gesloten door een 20-tal organisaties betrokken bij infrastructuur - wegen, leidingen, dijken, waterwegen. TenneT doet mee om kennis en ervaring over biodiversiteit te delen.

De **Groene Kaart** van TenneT geeft tientallen voorbeelden van groene projecten rond onze bedrijfsmiddelen:





# 3. Richtlijnen

natuurinclusief werken





De term 'natuurinclusief werken' duidt op het zorgvuldig inpassen van natuur in het ontwikkelproces van een nieuwe verbinding of van andersoortige projecten in het net. Idealiter krijgt 'natuur' in alle projectfasen aandacht, van de eerste planvorming tot aan het uiteindelijke beheer over vele decennia. Alleen op die manier ontstaat er een optimaal eindresultaat. Dit ontwikkelproces ontvouwt zich bij TenneT in de keten aan investeringsbesluiten, ook wel Asset Chain Initiative genoemd.

Natuurinclusief ontwerpen betekent dus het integraal meenemen van natuurmaatregelen bij het ontwerp en in de uitvoering (nieuwbouw, beheer en instandhouding). Mitigerende, compenserende maatregelen en eventueel aanvullende maatregelen worden daarmee onderdeel van het plan waardoor procedures eenvoudiger worden en er meerwaarde ontstaat voor de ecologie. Richtlijnen voor de uitvoering van het TenneT-natuurbeleid in de praktijk:



- **Voldoe aan de veiligheidseisen**

De ruimte die natuur bij onze bedrijfsmiddelen kan krijgen, is sterk ingekaderd door de noodzakelijke strenge veiligheidseisen. Dat stelt randvoorwaarden voor het groenplan, beplanting en groenbeheer.



- **Voldoe aan natuurwetgeving**

Voor bescherming van bedreigde soorten en voor natuurinclusief werken.



- **Hanteer Gedragscodes en protocollen**

Naast de Gedragscode Flora en Fauna gebaseerd op de Wet natuurbescherming en de komende Omgevingswet, hanteert TenneT eisenprogramma's (PVE), Technische Onderhoudsrichtlijnen (TOR). Deze bevatten regels voor de omgang met natuur in projectplanning, beheer en onderhoud. Wij zelf en ook onze leveranciers werken conform deze regels en richtlijnen.





- **Vermijd, verminder en herstel schade - mitigatieladder**

Voorkom aantasting van bestaande natuurwaarden en biotopen en onderzoek alternatieven, bijvoorbeeld een andere werkwijze of periode kan schade verminderen aan flora of fauna.



- **Compenseer schade en onderzoek aanvullende kansen voor natuur - mitigatieladder**

Is (rest)schade niet te voorkomen of te herstellen, dan volgt compensatie, soms op een andere plek indien nodig of gewenst.



- **Gebruik de 'gereedschapskist' natuurbouw**

Maak gebruik van de vele eenvoudige opties om flora en fauna te bevorderen bij ontwerp en inrichting van een gebied. Een ecologische corridor onder een lijn kan bijdragen aan het voortbestaan van soorten. Zie mogelijke bouwstenen voor nieuwe natuur en inpassing van natuurelementen voor vogels, reptielen, insecten etc.: Hoofdstuk 4 hoofddocument en de Groene Kaart-portal.



- **Benut kansen om meerwaarde te creëren door actieve stakeholderdialogoog**

Natuurthema's staan centraal in het omgevingsmanagement. Bekijk of er kansen zijn voor 'werk-met-werk-maken'. Dialoog met externe stakeholders om lokale plannen of wensen mogelijk af te stemmen met eigen projecten. Zo kan extra kwaliteit voor natuur ontstaan.



- **Benut expertise deskundigen en natuurorganisaties**



### Verder lezen?

Verdere uitwerking en achtergronden in hoofddocument **Natuur en hoogspanningsnet, Visie en Richtlijnen natuurinclusief werken** met checklists van specifieke hulpvragen bij elke fase van een project.

### TenneT Holding B.V.

Utrechtseweg 310, Arnhem  
Postbus 718, 6800 AS Arnhem  
Nederland

**Telefoon** +31 (0)800 8366388  
**www.tennet.eu**



